

KITAP İNCELEMESİ

George Caspar Homans, **İNSAN GRUBU**
Çevirenler: Oğuz Onaran, Baskın Oran, Ünsal Oskay,
Ankara, Sevinç Matbaası Ss. XV + 340 (Fiatı 25 TL.)

Mevlüt AKDENİZ*

YAZAR VE BASKI

Eseri Harvard Üniversitesi öğretim üyelerinden George Caspar Homans yazmış ve 1950 yılında Newyork'ta Harcourt - Brace yayın evi yayınlamıştır. Tükçeye Oğuz Onaran, Baskın Oran ve Ünsal Oskay tarafından 1971 yılında çevrilen bu eser, **TODAY**'nin 121 nolu yayınıdır.

KONU VE AMAÇ

Eserin konusu insan grubudur. Bu kitapta grup, toplumsal olaylara birlikte katılarak etkileşimde bulunan insan topluluğu olarak tanımlanmıştır.

Toplumbilim kendisine konu olarak toplulukları, şehirleri, fabrikaları ve çeşitli örgütleri alarak bu birimlerin sorunlarını incelemeye daha çok ağırlık vermiştir.

Herbirimiz günlük olarak çeşitli grupların üyesi oluruz. Yazara göre bu grupların sorunlarını incelemek ve onları tanımak hem yararlı hem de ilginç olur. Çünkü bünyesinde küçük grupları yaşatabilen toplum ve örgütler hem canlı kalmış hem de modernleşmiştir. Grupları yaşatmak ise onları tanımakla mümkün olur. Yazara göre toplumbilim gruplardan başlamalı idi.

Eserin başlıca amacı grup sorununun incelenmesi için geçerli teorik bir çerçeve sunmaktır. Bu nedenle incelemenin ilk ama-

* A. Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Planlama Kürsüsü asistanı.

cı grup davranışının dayanacağı ortak kavramları tespit etmek, ikinci amaç ise geliştirilen kavramları grup sorunlarına uygulayarak bu sorunlara ilişkin varsayımlara ulaşmaktır.

MUHTEVA

İncelemenin muhtevasını kavramlar, gözlemler, gözlemlere ilişkin problemler ve bu problemlerin çözümü oluşturmaktadır. Muhtevayı oluşturan bu parçalara kısaca temas edelim :

Kavramlar

Faaliyet: Grup üyelerinin üye olarak yaptıkları,

Etkileşme: Bir üyenin faaliyetinin diğerlerinininki ile ilişkisi,

Duygular Toplamı: Üyeyi bir işe veya örgüte bağlayan güdüler toplamı,

Karşılıklı Etkileşme: Bir birim veya üyenin faaliyetinin diğerinin faaliyetini gerektirmesi,

Norm: Grubun benimsediği davranış kuralları,

Dış Sistem: Grubu koşullandıran ve onu etkileyen çevre,

İç Sistem: Grup üyelerinin birbirleri ile etkileşmesinden oluşan duygular toplamı.

Yazar faaliyet, etkileşme, duygu ve normları grup davranışının temel değişkenleri olarak gösteriyor ve gözlemlediği örnek olayları bu kavramların ışığında ele alıyor.

Gözlemler

Yazar daha sonra yöntem kısmında inceleyeceğimiz beş örnek olayı gözlüyor :

1. Seri (elektrik) bağlama gözlem odası,
2. Norton sokağı çetesi,
3. Tikopia ailesi,
4. Hilltown kasabası,
5. Elektrik cihazları şirketi.

Problemler

Yazar incelediği örneğin özelliğine göre çeşitli grup sorunlarını ele almıştır. Önce, bütün gözlem problemlerine, geliştirilen

kavramsal çerçeveden bakabilmiştir. Ama şu varki, her örnek olayda daha çok belli bir soruna ağırlık vermiştir.

Birinci örnekte insan ilişkilerini, ikincide liderlik sorununu, üçüncüde toplumsal denetim, dördüncüde toplumsal çatışma ve sonuncuda da toplumsal çözülme sorununu incelemiştir.

Problemlerin Çözümü

Problemlerin çözümü bu incelemenin amacı olan varsayımlara dayanmaktadır. Bu sorunu incelememizin bulgular kısmında ele alacağız.

YÖNTEM

İncelemede çözümlene (örnek olay) yöntemi uygulanıyor. Homans'ın çözümlene yöntemi bilinen sosyal verilere (daha önce yapılmış araştırma ve inceleme sonuçlarına) ayrı bir bakış açısı getirmekten ibarettir. Örneğin, seri bağlama gözlem odası örneği Hawthorne araştırmalarında incelenen 14 kişilik bir gruba dayanır. İkinci örnek Norton sokağı çetesi William F. Whyte'nin sokak grubunu konu alan (Sokak Başı Topluluğu) adlı kitabının bir parçasıdır. Üçüncü örnek (Tikopia Ailesi) Raymond Firth'in Polinezyalı bir ailenin kültürel antropolojik incelenmesine dayanır. Dördüncü örnek Hilltown, Hatch'in (1900 den beri New England Köylerinde Yapısal ve Görevsel Değişme) adlı doktora tezine dayanır. Son örnek Elektrik Cihazları Şirketi A. B. D.'de bir elektrik şirketi mühendisleri grubunun üzerinde yapılan moral araştırması raporuna dayanır.

Grup davranışında kuramsal senteze ulaşmak için örneklerin işlenişi hemen hemen birbirine benzer. Önce örneklerdeki grup hayatı çeşitli cepheleriyle betimleniyor. Daha sonra kuramsal taslak ışığında çözümlenmeye geçiliyor. Çözümün son safhasını örnek olayda ele alınan sorunlara ilişkin varsayımlar teşkil ediyor. Seçilen örnek olayların çeşitli tip ve nitelikteki gruplardan olduğuna dikkat edelim. Grup davranışının duygu, faaliyet, karşılıklı etkileşme ve norm gibi değişkenlerini farklı tip gruplara uygulayarak beceri kazanmak bakımından bu seçim oldukça yararlıdır. Bir örnek olay üzerinde çalışmak bu incelemeyi amacına ulaştırmayacağı gibi önemli bir kaç grup sorunu bir örnek olay ile çözümlenemezdi. Aynı zamanda seçilen örnek olayların uygulandığı problem bakımından temsil kabiliyeti de vardır.

BULGULAR

Bu incelemede ortaya konan bulgular varsayımlardır. Varsayımlar kavramlar gibi kuramların bir parçasıdır ve çeşitli grup sorunlarına çözüm getirebilecek niteliktedir. İncelemenin çeşitli bölümlerinde ele alınan örnek olay ve problemlerle ilgili olarak böyle varsayımları görebiliriz.

Yazar çözümlediği grupları sistem açısından şöyle tanımlamıştır: Grup üyelerinin faaliyetleri, duygular toplamı ve karşılıklı etkileşmeleri bu öğelerin karşılıklı ilişkileri ile birlikte toplumsal sistemi meydana getirir. İncelemenin muhtevasının önemli bir kısmını bu etkileşmeleri gösteren varsayımlar kapsamaktadır. Şimdi bu varsayımları problemler açısından ele alalım.

İnsan İlişkileri Sorunu

İç sistemle ilgili olarak şu varsayımlar verilmiştir :

1. Birbirleriyle sık sık etkileşen insanlar birbirlerinden hoşlanmaya da başlarlar,
2. Bütün duygular bir eylemle kendini gösterir; eylem karşılığını almışsa tekrar edilir,
3. İnsanlar nekadardık sık etkileşirlerse faaliyet ve duygular da bazı bakımlardan benzeme de artar.

Dış sistemle iç sistemin karşılıklı etkileşmesine ilişkin varsayım iç sistem, çevre değişmelerine uyacak şekilde davranışlarını yeniden ayarlarlar. Sistemler yaşamak için bu varsayımlara uymalıdır.

Liderlik Sorunu

Grup açısından liderin tanımı da yapılmıştır: Lider, grup normlarını yaşantılarında en iyi gerçekleştiren kimsedir. Varsayımlar :

1. Birey ya da alt grup, bütün olarak grubun normlarını bütün faaliyetlerinde gerçekleştirmeye nekadardık yaklaşırsa o birey ya da alt grubun toplumsal derecesi (statü) o kadar yüksek olur.
2. Bir kimsenin toplumsal derecesi yükseldikçe ya doğrudan doğruya ya da aracılı vasıtasıyla etkileşme başlattığı insanların sayısı da artar.

Aslında buradaki önder âmir imajını vermektedir ve bizim için iki noktaya işaret ediyor. Önderler grup normlarına en iyi kendileri uymalı ve iletişimin merkezinde olmalıdırlar.

İncelemede, Norton Sokağı Çetesi örnek olayı dışında, yine liderlik sorunu ele alınıp liderin davranışları kurallaştırılmıştır.

Toplumsal Denetim Sorunu

Tikopia'da aile örnek olayında, insan ilişkileri dışında grup normları ve grup denetimi sorunları incelenmiştir. Normlar grubun benimsediği davranış kurallarıdır. Bazı normlar yaptırım gücünü hukuktan, bazıları ise grubun kınamasından alırlar. Denetim, bir birey bir norm'a karşı mevcut uyum derecesinden ayrılırsa bireyin davranışını o ilk dereceye döndüren bir süreçtir.

Varsayım: Grup normlarına uyma derecesinde görülen düzenliliğin nedeni, benzer şartlarda benzer olayların tekrar tekrar oluşumu ve bu düzenlilikten ayrılmanın dirençle karşılanmasıdır.

Varsayım: Toplumsal denetim için yeni bir öğeye gerek yoktur. Yani denetim, mevcut davranış öğelerinin yeniden ayarlanmasıyla sağlanır. Bu ayarlanmaya sistemin kararlı dengesi deriz. Sistemin öğelerinden birinde meydana gelen değişmeyi sistemin diğer öğelerindeki değişme izliyorsa sistem kararlı dengededir.

Toplumsal Çözülme Sorunu

Hilltown kasabası örnek olayında grubun zaman içindeki evrimi incelenmiştir. Yani sistem dinamiği hesaba katılıyor. Toplumsal çözülme aslında bir denetim yitirilmesidir. Örneğin, kasabadaki yaşantıya XVII. yüzyılda kilise hakim idi. XX. yüzyılda kilise toplumsal yaşam üzerindeki etkisini niçin kaybetmiştir? Örnek olayda bu soruya cevap aranıyor. Hilltown'da fizik ve teknolojik çevredeki değişmeler grup ilişkilerindeki karşılıklı etkileşme sıklığını azaltmıştır. Makinalaşma ve toprağın işlenmeye başlanması dinsel normları zayıflatmıştır.

Varsayım: Grup üyelerinin etkileşme ve birlikte katıldıkları eylemlerde bir azalma oldukça normların açık seçik olma derecesinde de bir söntikleşme başlar. Etkileşmenin azalması karşılıklı duyguları da söndürür.

Varsayım: Hilltown'da kilisenin zayıflamasının nedeni topluluğun çözülme ve normların zayıflamasıdır.

Varsayım: Grup normlarında bir azalma oldukça üyelerin toplumsal statüleri de azalır. Örneğin, kiliseye ilişkin normlar azaldıkça papaza duyulan saygı da zayıflamıştır.

Toplumsal Çatışma Sorunu

Elektrik Cihazları Şirketi örnek olayında bir grup model mühendisinin şirketteki huzursuzluk nedeni araştırılmıştır. Aslında bu bir alt sistemin içinde bulunduğu büyük sistemle çatışması sorunudur. Mühendisler bol para alıyorlardı ama yine de huzursuzdular. Şirketin evrimi gözlemlendiğinde mühendislerin eylemlerinin kısıtlandığı ve örgütte farklılaşma sonucu yeni yeni birimler ortaya çıktığı tespit edilebilir.

Varsayım: Faaliyetlerin uzmanlaşması karşılıklı etkileşme ve etkileşimi başlatma olanaklarını da sınırlandırmıştır. Bu faaliyetlerin eş güdümünü sağlamak için mühendislerin üstünde kademeler oluşmuştur. Böylece mühendislerin bildirişme kanalları daralmış ve statüleri düşmüştür.

Varsayım: Grup üyelerinin karşılıklı etkileşme alanı daraldıkça, grubun önderleriyle daha az etkileşmeye başladıkça toplumsal dereceleri de düşer. Mühendislerde bu durum ortaya çıkmıştır. Hoşnutsuzluğun kaynağı buradadır.

Böyle sorunlar uzmanlaşmanın tabii sonuçlarıdır. Bu durumdan yöneticiler haberi olmalı ve iletişim kanallarının düzenlenmesiyle mühendislerin yönetime etkin katılışlarını sağlayıcı tedbirler almalıdırlar. İletişim kanallarının azalması verimi artırıyor ama burada da görüldüğü gibi moral düşmesi ve çatışma sorununu da getiriyor.

YORUM VE YARGI

Bu eserin ana amacının toplum bilimsel kuram ortaya koymak olduğunu daha önce belirtmiştik. Bir kuramsal araştırma deney sonuçlarını belirli bir biçimde sunar. Bu incelemede ise kuramsal araştırmanın görevi gözlem sonuçlarını sunmak olmuştur. Burada geliştirilen kuramın eksik tarafı hipotez içermemesidir. Ama araştırmacı amaçlarını daha önceden belirlediği için

varsayımlar seviyesine kadar yükselmekle incelemesindeki başarısı yeterli olmuştur. Yine araştırmacı grup davranışının çözümlenmesinde dil ortaklığını verecek yeteri kadar kavram geliştirmiştir. Ele alınan örneklerin hacim ve nitelik bakımından değişik olması, burada kullanılan çözümlene yönteminin genellenebilme olasılığını artırmıştır. Seçilen örnek olayların ampirik araştırmalara dayanması yöntemin bir başka başarılı yanıdır.

FORM VE ÜSLÛP

Muhtevanın düzenlenmesi öğrenme psikolojisinin sonuçlarına uygundur. Örneğin, bir problemin çözümünde gereksinme duyulacak materyal (betimleme, kavram, varsayım v.b.) önceden verilmiştir. Örnek olaylar değiştikçe yeni kavramlar yaratılmıştır. Örnek olayların betimlenmesinde yalnızca kavramsal çerçeve için gerekli durumların alınmasıyla kitabın hacminin daha da kabarması önlenmiştir. Özet kısmının son bölümden bir önceye alınması, liderlik sorunu için ayrı ayrı iki bölüm ayrılması kusurludur. Bölümler arasında genellikle tutarlılık vardır.

Eserin üslûbu, kuramsal bir çalışma olmasına rağmen, herkesin anlayabileceği kadar sadedir. Özellikle, örnek olaylar güzel betimlenmiştir. Hiç şüphesiz, eserin üslûbunda çevirinin büyük yeri vardır.

SONUÇ

Bu eser, toplumbilimin konusuna giren olayların çözümlenmesinde yeni bir mantık getirmesi bakımından bir deneme sayılır. Her bilim hiç olmazsa kendi alanına ilişkin kavramların tanımla işe başlamalıdır. Küçük insan gruplarını inceleyen bu eser grup davranışının öğelerini ve bunların karşılıklı etkileşimlerini gösteren kavramlardan yola çıkıp varsayımlara kadar ulaşmıştır.

Bütün olarak grup ve gruptaki bir üyenin nasıl davrandığı sorusuna bu inceleme teorik ve pratik yönleriyle ip uçları getirmiştir. Bu uçların daha da uzaması burada geliştirilen varsayımların denenmesine ve toplum bilimin kendi alanında böyle çalışmalar yapmasına bağlıdır.